

Yazmaqdan qorxduğum qədər heç nədən qorxmuram...

Söz ilahi işaredir. Sözün gücü var. Bir də söz sahibləri var. O söz sahibləri ki, sözün dəyərini bilir, onun üzərində zərgər dəqiqliyi ilə işləyir. Belə söz adamlarını tanımaq, onlarla ünsiyyət qurmaq bizim “söz” haqqında anlayışımıza yeni bir məna gətirir. “Söz adamı” layihəsinin növbəti qonağı yazıçı Mirmehdi Ağaoğludur.

- Bu yaxınlarda “85-ci gün” hekayəniz İslam Əməkdaşlıq Təşkilatı Dialoq və Əməkdaşlıq Uğrunda Gənclər Forumunun keçirdiyi Birinci Qısa hekayələr müsabiqəsində birinci yerə layiq görüldü. Bu münasibətlə sizi təbrik edirəm. Səhv etmirsə hekayə 3 il əvvəl də Azərbaycan Yaradıcılıq Fondu və Dini Qurumlarla İş üzrə Dövlət Komitəsinin birgə layihəsi olan “Quran motivləri əsasında hekayələr” müsabiqəsi çərçivəsində birinci yer tutmuşdu. Ümumiyyətlə, necə düşünürsünüz, beynəlxalq müstəvidə bu uğurun əldə olunmasında hekayə janrının hansı xüsusiyyəti olmalıdır ki, diqqəti cəlb edə bilsin?

- Açıqı bilmirəm. Məncə, xüsusi bir resepti yoxdur. Sadəcə yaxşı hekayə yazmalısan. Kimlərsə elə bilir ki, İslam Əməkdaşlıq Təşkilatının keçirdiyi müsabiqəyə əvvəlcədən hazırlamışam, ora üçün xüsusi nəşə yazmışam. Elə bir şey olmayıb. Belə bir müsabiqənin keçirildiyini öyrənəndə fikirləşdim ki, “Quran motivləri əsasında hekayələr” müsabiqəsində qalib olan “85-ci gün” adlı hekayəmi göndərim. Əvvəla bu hekayə çox sevildi və müzakirə olundu, bizdə belə hekayə yazılmadığını deyənlər oldu. Bəzi dostlarım isə bu hekayəni türk dilinə çevirib orda çap etdirməyi məsləhət gördülər. Orda geniş maraq doğuracağını düşündük. Ancaq nədənsə bu arzum həyata keçmədi. İranda belə müsabiqənin olduğunu öyrənəndə isə dedim məqamı yetişib, yaxşısı budur əsəri ingilis dilinə tərcümə etdirib göndərim müsabiqəyə. Yer tutar, tutar, tutmazsa da ən azından əlimdə ingilis dilinə tərcümə olunmuş mətn olar, xarici nəşriyyatlara yollayaram, münasib bilsələr çap edərlər. Bax, beləcə “85-ci gün” ün üzərində dayandım. Sənə başqa şey də deyim, yəqin bir azca düşüncəsi olan adam İslam Əməkdaşlıq Təşkilatının keçirdiyi müsabiqəyə ateizm mövzusunda hekayə göndərməz. Əksi axmaqlıq olardı. Bəzən müsabiqələrin də qeyri-rəsmi, yazılmamış şərtləri olur. O şərtlərə əməl etməlisən. Adətən Nobel mükafatının verilməsi ilə bağlı belə müzakirələr olur: Niyə Tolstoya mükafat vermədilər? Niyə Kundera, Filip Rot qala-qala Bob Dilan? Çünki mükafatın sahibini seçən jürinin müəyyən bir düşüncəsi, dünyagörüşü olur. O dünyagörüşü də bəzən əsərə qiymət verilməsinə təsir edir.

- Beynəlxalq müsabiqələrdə dil bilgisinin önəmi vacibdir. Bu bir növ yazıçı üçün əlavə üstünlükdür. Bu haqda nə deyə bilərsiniz?

- Dil bilgisi mənim yaralı yerimdir. Açıqı ingilis dilini bilmədiyim üçün İranda çox utandım. Demək olar ki, iflic vəziyyətində idim, lal adamlar kimi əl-qol hərəkətləri ilə danışdım. Yaxşı ki, yanımda Azərbaycanlı gəlmiş başqa iştirakçılar da var idi. Çox vaxt onların yardımından istifadə etdim. Buna görə də qərar vermişəm ki, ən qısa vaxta ingilis dilimi təkmilləşdirim. Daha 20-30 il əvvəlki kimi deyil, imkanlar genişdir. Xarici dil biləndən sonra adicə internet üzərindən xarici nəşriyyatlarla, dərji-

lərle əlaqə yaratmaq olar, əcnəbi qələm adamları ilə yeri münasibət qurmaq olar. Buna görə də düşünürəm ki, gənc yazarlar əsər yazmaqdan çox dil bilgilərin inkişaf etdirlərsə daha yaxşı olar.

- Bu uğur həm də onu göstərdi ki, müasir Azərbaycan ədəbiyyatı heç də düşüncəli kimi tənəzzül dövrünü yaşamır. Demək ki, ortada ciddi mətnlər var. Bəs bu mətnlərin dünya ədəbiyyatına çıxışı üçün hansı addımlar atılmalıdır?

- Bizim ən böyük problemimiz dil bilgisidir. İndiki zamanda təkcə ana dili ilə irəliləmək olmaz. Bayaq da dedim ingilis dilini bildikdə asanlıqla xarici nəşriyyatlarla əlaqəyə keçmək olar, xarici nəşrləri oxumaq olar. Əlbəttə bunlar fərdi inkişaf yollarıdır, ancaq ümumilikdə götürdükdə bu məsələdə dövlətin üzərinə böyük yük düşür. Ədəbiyyatımızın xaricdə təbliği məsələlərini yenidən gözden keçirməlidirlər. Köhnəmiş, üç-beş nəfərin marağına xidmət edən yollardan imtina etmək lazımdır. Gözümün qabağında ən azı Gürcüstan nümunəsi var. Onlardan öyrənə bilərik.

- Dünya ədəbiyyatında daha çox Nobel mükafatına layiq görülən yazıçılardan danışılır, onların əsərləri təriflənir və oxunur. Bu nə dərəcədə doğrudur? Yəni, bu mükafata layiq görülməyən dəyərli yazıçılar yoxdurmu?

- Bu cür siyahılar daha çox həvəskar oxucular üçün əhəmiyyət daşıyır. Peşəkarlar üçün elə bir bölgü yoxdur. Nobel mükafatının ilk dəfə təqdim olunduğu 1901-ci ildən bu yana nə qədər yazıçı var ki, adları mükafat alanlar siyahısında yoxdu, ancaq XX əsr dünya ədəbiyyatının istiqamətini dəyişiblər. Yüzlərlə yazıçı var ki, Nobel almamışlar belə sevə-sevə oxunurlar: Məsələn, Coys, Prust, Tomas Vulf, Borxes, Eko, Kundera, Əhməd Hamdi Tanpınar, Çingiz Aytmatov. Siyahını nə qədər desən uzatmaq olar. Eləcə də Nobel mükafatı almış yazıçılar da var ki, unudulmuş kimidirlər.

- Sanki bizim ədəbiyyatda “iddiasızlıq” sindromu var. Məsələn Pulitser mükafatına iddialı olmaq...

- Bildiyim qədəri ilə Pulitser mükafatını əcnəbi müəlliflərə vermirlər. Ona görə də heç kəsi çaşdırma, nahaq yerə Pulitser mükafatına iddialı olmasınlar (gülür). Zərafət bir qırağa, hər hansı bir mükafatı düşünüb onun üçün yazmağı qəbul edə bilmirəm, xüsusən də beynəlxalq mükafatlar barədə xam xəyala düşmək ən azı sadələşmədir. Axı necə demək olar ki, filan əsərim Buker alacaq? Əvvəla ona görə ki, qarşımızda bizdən asılı olmadan yaranmış maneələr var, o maneələri aşmaq lazımdır. Yeni birdən-birə hopp edib Buker almaq olmaz. Bayaq dediyim kimi, ədəbiyyatımızın dünya səviyyəsinə çıxmağı üçün mühit lazımdır. Bunun üçün də dövlət səviyyəsində işlər görülməli, müəyyən islahatlar aparılmalıdır. Məsələn, bizim yazıçıların əsərlərini çap edən xarici nəşriyyatlara qrant ayırmaq olar və sair və ilaxır. Yəni bu məsələlərə korporativ səviyyədə yanaşmaq lazımdır ki, bəhrəsini görəlik.

- Çağdaş dövr ədəbi mühitində tənqidçilik daha çox tərif yönündə başa düşülür. Dostluq, münasibətlər hər hansı bir yazının tənqidi tərəfini bağlayır. Buna münasibətiniz necədir?

- Kim o cür düşünürsə səhv edir. Nəyinse naminə həqiqətə göz yummaqla kimse oxucuları aldatdığını düşünə bilər. Ancaq elə deyil, hamı hər şeyi yaxşı görür. Dost-

luq münasibətlərinə görə və ya nəyinse qarşılığında kimse kimin haqqındasa tərif dolu yazı yazırsa onun altını nə vaxtsa mütləq çəkir, həmin obyektivlikdən uzaq yazı minaya çevrilib bir gün həmin adamın yolunda partlayaraq bioqrafiyasını şikəst edir. Oxucuları aldada bilərsən, hətta haqqında yazdığın yazıçını da aldada bilərsən, amma ədəbiyyatı aldada bilməzsən. O, xəyanəti bağışlamır.

- Bir neçə il öncə “Proloq” qəzetində silsilə yazılarınız dərc olunurdu. Düzü, sizi bu qəzetdə dərc olunan yazılarınızla tanımışam. Necə düşünürsünüz, sosial

medianın inkişafı, elektron kitablar qəzet və kitab sənayesini hansı şəkildə kölgədə qoyur, bunun mənfi və müsbət tərəfləri nədi?

- Təkcə bizdə yox, dünyanın hər yerində kağız mediasının sıxışdırılması prosesi gedir. Ən əvvəl ona görə sosial media daha operativdir. Anında xəbərləri əldə edə bilirik. İkincisi, xəbər əldə etmək yolları dəyişib. Əgər dünənə qədər kiməsə hər hansı bir məsələyə münasibətini bildirmək üçün mətbuat konfransı keçirir və ya qəzetə açıqlama verirdisə, indi həmin adamla ictimaiyyət arasında vasitə aradan qalxıb, məsələn, Tramp Şimali Koreyanın nüvə sınaqları ilə bağlı tvit yazır, bütün dünya anından onun münasibətindən xəbər tutur. Elektron kitabların ənənəvi kitabları üstələməsinə gəldikdə isə... Bu barədə Lyosanın “Ədəbiyyatsız dünya necə olardı?” adlı çox gözəl bir essesi var, onu tapıb oxumağı məsləhət görürəm. Düşünürəm ki, hələ uzun müddət kağız kitab oxumaq vərdişlərimizdən əl çəkməyəcəyik.

- Sosial mövzulara yaradıcılığınızda daha çox müraciət edirsiniz. Əslində bu, hekayəni oxucu üçün daha maraqlı və səmimi edir. Bu səpkidə yazmaq sizə rahatdı, ya necə?

- Qarşıma sosial mövzuda yazmaq kimi öhdəlik qoymamışam. Hansı mövzuda üreyim istəyirsə, hansı mövzuda ağıma hekayə gəlsə o mövzuda da yazıram. Bu məsələlərdə tam azadam. Ancaq bəzən cəmiyyətdə baş verən elə hadisələr olur ki, onlar haqqında yazmasan olmur. Bildiyim qədəri ilə hazırda dünyada da sosial mövzulara maraq artır, yazıçılar bu mövzulara üstünlük verirlər.

- Ədəbiyyatdan başqa hansı sahədə fəaliyyət göstərmək istərdiniz?

- Böyük məmuniyyətlə rəsm qalereyalarından birində kurator işləyirdim. Rəssamlığı çox sevirdim.

- “Ədəbiyyata gəlmək”, “Ədəbiyyatdan gəlmək” fikrinə münasibətiniz...

- Sözdür də deyirik. Ədəbiyyata gəlməyini və ya getməyini elan etməklə nə ədəbiyyata gəlmək olur, nə də ədəbiyyatdan getmək olur. Bunlara əlahəzrət zaman özü qiymət verir: kim ədəbiyyata gəlsin, kim ədəbiyyatdan getsin, kim qalsın, kim qalmasın. Hətta ola bilər heç kəsini tanımadığı fəqir bir şairin bir bənd şeiri ədəbiyyat tarixində qalsın, ancaq ömrü boyu cild-cild kitablar yazan xalq şairinin bir misrası da yaddaşlara həkk olmasın.

- Keçmiş, yoxsa gələcək?

- “Gələcək” tarix boyu heç bir zaman indiki qədər maraqlı olmayıb. 21-ci əsrdə bizə bir-birindən qeyri-adi hadisələr gözləyir, o hadisələr ki, hələ heç bir fantastik əsərdə yazılmayıb, hələ heç kəsini ağına gəlməyib. Onları heç xəyal da etməmişik. Bəşəriyyət artıq Marsa səyahət etməyə hazırlaşır. Otuz il əvvəl varlığını sehirli xalqa kimi yalnız xəyal etdiyimiz nə qədər cihaz, elektron yeniliklər ətrafımızda var. Sabah bundan iki dəfə artıq, üçqat artıq olacaq. Bir də gördün əsrin axırına başqa planetlərdə koloniyalar qurduq. Bəşəriyyət artıq yeni bir mərhələyə qədəm qoymaqladadır. Ağılımıza gəlməyən, fantaziyamızın çata bilməyəcəyi maraqlı gələcək yaxınlaşır. Bu yaxınlarda Yuval Noah Hararinin “Homo Deus” adlı kitabını oxudum. İnsanlığın gələcəyindən bəhs edir. Açıqı heyret elədim, necə ki, nə vaxtsa meymunabənzər varlıqlardan bildiyimiz insana çevrilmişdik, deyəsən növbəti əsrdə də insandan tamamilə başqa bir varlığa çevriləcəyik. Bizə inanılmaz görünə bilər. Axı bizim indi kosmosa uçuşumuz, min kilometr məsafədən bir-birimizi görüb-əşitməyimiz də insana-bənzər meymunların ağına gəlmirdi. Ola bilsin gələcəyin insanı yarı kipoq, yarı insan varlıq olsun, ola bilsin süni zəka hər şeyə sahib çıxsın. Bunlara hələ elm özü də cavab tapa bilmir. Ona görə Harari kitabına “Homo Deus”, yəni “Tanrı insan” adını verib. Belə bir gələcəyi qoyub keçmişin peşinə düşmək nə qədər doğrudur?

Hə, gələcək haqqında bu qədər danışdım... Ancaq Tural, sənə deyim ki, bütün bunlarla birlikdə ağılının bir küncündə mənim ideal bir məkanım, “cənnətim” var ki, həmin cənnət keçmişdə yerləşir. Özü də o qədər də uzaq keçmişdə yox, ötən əsrin səksəninci illərinin kəndində, doğulduğum kənddə. Və hərdən həmin o idillik mənzərə ilgim kimi gözlərimin qarşısında canlanır.

- Son olaraq “söz” haqqında sözü-nüz...

- Yazmaqdan qorxduğum qədər heç nədən qorxmuram. Bəzən özümdən müxtəlif bəhanələr uydurub yazmaqdan qaçıram. Nə vaxt ki, görürəm artıq yazmasam olmayacaq, onda yazıram. Qabaq deyəsən belə deyildim, ağzıma gələni hüdüleyib tökürdüm. Yəqin get-gedə sözün dəyərini anlayıram. Adamlar olur e, həmişə deyirlər, hələ ibadətə hazır deyiləm, gerek əvvəl filan-filan işləri tərk edim ki, sonra namaza başlayım və ya ziyarətə gedim. Bax məndə də bəzən sözə qarşı eyni həssaslıq yaranır. Sözün, yazmağın sehirli, mistikası mənim üçün o qədər böyükdür ki, bu sakrallığı pozmamam üçün özümə sözün arasına sədd çəkirəm. Bir şeyi də deyim. Məncə, söz insanlığın ən böyük kəşfidir. O qədər böyük kəşfidir ki, onun dəyərini anlayan əcdadlarımız uca göylərdən göndərildiyini iddia etdikləri müqəddəs kitablarda sözün qiymətini belə vermişdilər: əvvəl söz vardı.

Söhbətləşdi:
Tural Cəfərli